
Łukasz Nazarko | l.nazarko@pb.edu.pl

Wydział Inżynierii Zarządzania, Politechnika Białostocka

Inteligentne specjalizacje — w kierunku dynamicznego podejścia prospektywnego

Smart Specializations — Towards a Dynamic Prospective Approach

Abstract: The paper focuses on the issue of the approaches and methods used in the identification of regional smart specialisation areas. It is argued that foresight is a critical element in the formulation of a smart specialisation strategy. More extensive use of tools from the field of foresight and future studies may lead to smarter specialisations — the ones that anticipate the emergence of high-growth technologies and sectors. At the same time it is observed that foresight approach is insufficiently appreciated in Poland in this context. The case of Podlaskie voivodship is described.

Key words: smart specialisation, innovation policy, foresight, Poland, Podlasie, nanotechnology

Wstęp

Polityka inteligentnych specjalizacji Unii Europejskiej już dziś uznawana jest przez niektórych za największy w skali świata trwający obecnie eksperyment w obszarze polityki regionalnej, przemysłowej i innowacyjnej. W ramach jej wdrażania sformułowano 121 krajowych i regionalnych strategii inteligentnych specjalizacji. Ich powstanie w dużej mierze było reakcją na groźbę zablokowania możliwości aplikowania o środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) przeznaczonych na wsparcie badań, postępu technologicznego, innowacji oraz poprawy dostępu do wysokiej jakości usług informacyjno-telekomunikacyjnych. Radosevic [2017, ss. xxx–xxxii] szacuje, że w latach 2014–2020 na wszystkie przedsięwzięcia wdrażane pod szyldem inteligentnych specjalizacji przeznaczonych będzie około 120 miliardów euro (wliczając w to fundusze EFRR w kwocie 40 miliardów euro bezpośrednio uzależnione od sformułowania przez wnioskodawcę strategii inteligentnej specjalizacji oraz pośrednio związane z wdrażaniem koncepcji inteligentnych specjalizacji fundusze wspierające modernizację przemysłową w wysokości 83 miliardów euro).

W niniejszym artykule przedstawiono aktualny stan wiedzy na temat inteligentnych specjalizacji oraz wybrane problemy z wdrażaniem inteligentnych specjalizacji w polskim kontekście. Wykorzystano tu przegląd literatury przedmiotu, analizę i krytykę dokumentów oraz narzędzia bibliometryczne. Autor podkreśla rolę badań foresightowych jako narzędzia rozpoznawania inteligentnych specjalizacji i przywołuje projekt foresightu technologicznego w województwie podlaskim, który mógłby posłużyć jako punkt wyjścia do wyznaczenia dynamicznych, zorientowanych przyszłościowo inteligentnych specjalizacji.

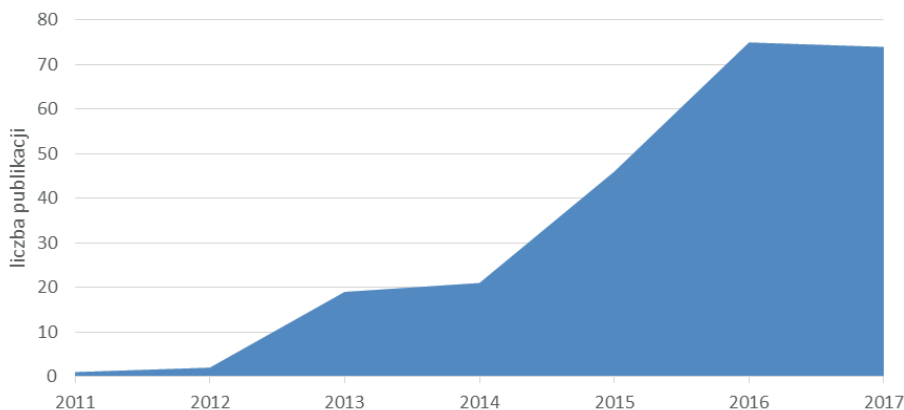
Rozwój koncepcji i dylematy strategii inteligentnej specjalizacji

Strategia inteligentnej specjalizacji to wyznaczanie takich priorytetów badawczo-rozwojowych, technologicznych i innowacyjnych regionu, które (i) wykorzystują mocne strony, przewagę konkurencyjną i potencjał doskonałości regionu/kraju, (ii) wyłonione zostały przy pełnym zaangażowaniu szerokiego grona interesariuszy, przy jednoczesnej zachęcie do innowacji i eksperymentów, (iii) podlegają wsparciu w ramach polityki i inwestycji (przede wszystkim w sektorze prywatnym) w celu zapewnienia rozwoju opartego na wiedzy, (iv) są elementem strategii „inteligentnego rozwoju”, opartej na faktach i obejmującej odpowiednie systemy monitorowania i oceny [Komisja Europejska 2010, 2014].

Po prawie dziesięciu latach od pojawienia się pierwszych elementów koncepcji inteligentnej specjalizacji badacze podkreślają potrzebę dogłębnej i krytycznej naukowej refleksji nad nią przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, deklarowana intelektualna i koncepcyjna nowość idei inteligentnych specjalizacji wymaga szczegółowego rozpoznania i badań porównawczych. Po drugie, znaczenie polityczne i praktyczne oraz skala funduszy poświęconych na wyłanianie i wspieranie inteligentnych specjalizacji stanowią same w sobie wystarczające powody do poważnego zajęcia się tym tematem.

Świat nauki podjął na większą skalę temat inteligentnych specjalizacji ze znacznym opóźnieniem względem pierwotnego użycia tego terminu w unijnych dokumentach [Foray, David, Hall 2009]. Pierwsze prace z pojęciem „inteligentne specjalizacje” zarejestrowane w Web of Science Core Collection pojawiły się w 2011 roku i od tamtego czasu notuje się zdecydowany wzrostowy trend (rysunek 1). Jest to zjawisko odwrotne do spodziewanego, gdyż wprowadzenie nowej koncepcji, tezy czy teorii poprzedzone jest zazwyczaj dyskusją na łamach fachowej literatury i w zainteresowanych kręgach, a dopiero później dojrzała koncepcja przekuwana jest na instrumenty polityki organów publicznych. W wypadku inteligentnych specjalizacji najpierw Komisja Europejska wprowadziła ją jako nową doktrynę polityki regionalnej, innowacyjnej (czy nawet przemysłowej), a dopiero później rozpoczęły się debaty nad rzeczywistą treścią, znaczeniem i implikacjami tego podejścia.

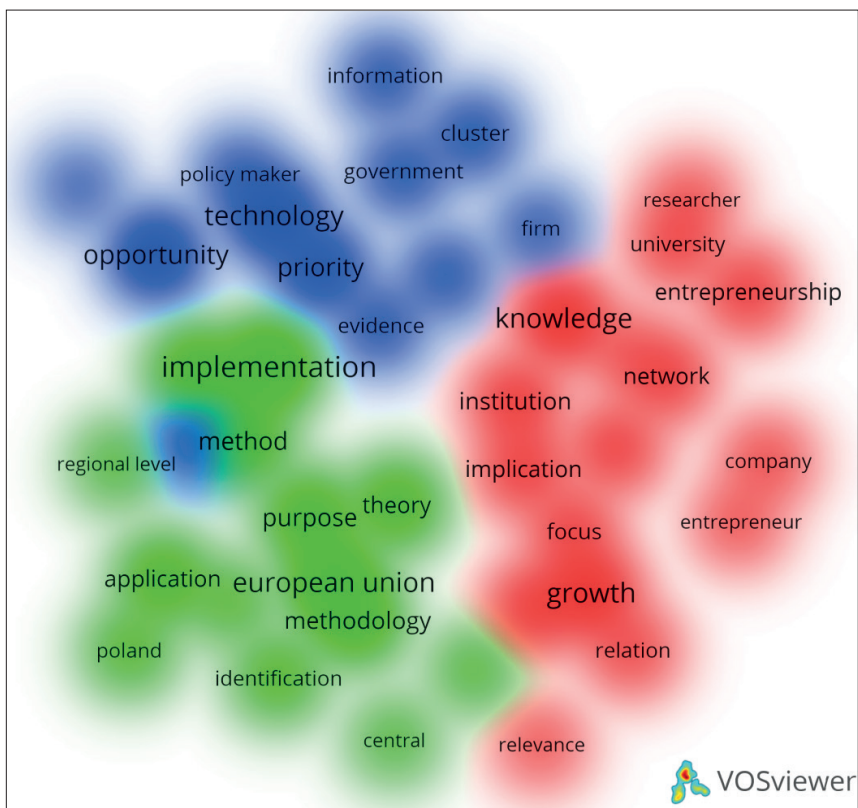
Rysunek 1. Liczba publikacji dotyczących inteligentnych specjalizacji zarejestrowanych w Web of Science Core Collection

Źródło: opracowanie własne.

Na rysunku 2 przedstawiono klastry pojęciowe związane z koncepcją inteligentnej specjalizacji na podstawie publikacji w Web of Science Core Collection. Rysunek pokazujący skupienia słów najczęściej występujących w publikacjach na temat inteligentnych specjalizacji nie ujawnia — w ocenie autora — nieoczekiwanych i nieoczywistych wątków poza odkryciem, że jedynym krajem, którego nazwa zakwalifikowała się do ujęcia na rysunku (tzn. słowo to wystąpiło w tytułach, słowach kluczowych lub streszczeniach przynajmniej 10 tekstów) jest Polska. Świadczy to dobrze o swoistym refleksie polskich badaczy (autorami tych prac są w zdecydowanej większości Polacy). Pozostaje dodatkowo mieć nadzieję na większy oddźwięk ich dokonań badawczych, gdyż do tej pory zostały one zacytowane w sumie tylko siedem razy (w tym sześć cytowań przypada na pracę Mieszkowskiego i Kardasa [2015]).

Rysunek 2. Klastry pojęciowe związane z koncepcją inteligentnej specjalizacji na podstawie publikacji w Web of Science Core Collection

Pomimo pojawienia się dokumentów o charakterze poradników i przewodników dla podmiotów podejmujących się wskazania inteligentnych specjalizacji [Foray i in. 2012] oraz coraz to nowych publikacji „ojca chrzestnego” koncepcji, Dominique’a Foraya, trudno mówić o osiągnięciu przez ideę inteligentnych specjalizacji dojrzałości oraz teoretycznej spójności i stabilności. Przeciwnie, odnosi się wrażenie, że koncepcja zamiast wyostrzać pojęciowe krawędzie i konkretyzować swoją treść, rozrasta się coraz bardziej. Zdaje się aspirować do roli panaceum na wszelkie bolączki rozwoju społeczno-gospodarczego Europy, a nawet świata [Gonzalez, Mack, Flores 2016]. Budzi to uzasadnione wątpliwości i generuje znacznie więcej pytań niż odpowiedzi, co ilustruje zestawienie w tabeli 1.

Tabela 1. Dylematy koncepcji inteligentnej specjalizacji

Dylemat	Odpowiedzi na dylemat dostępne w dokumentach i literaturze
Czy strategia inteligentnej specjalizacji to podejście abstrahujące od konkretnych uwarunkowań danego obszaru (ang. <i>space-neutral</i>), czy też jest to podejście uwzględniające aspekt przestrzenny innowacyjności i działalności rozwojowej (ang. <i>place-based</i>) [Barca, McCann, Rodríguez-Pose 2012]?	Strategia inteligentnych specjalizacji może być zarówno <i>space-neutral</i> , jak i <i>place-based</i> [McCann, Ortega-Argilés 2013; McCann 2015, s. 160; Foray 2017]
Czy strategia inteligentnej specjalizacji przeznaczona jest dla rozwiniętych regionów o dojrzałych ekosystemach innowacji, czy też regionów słabo rozwiniętych?	Strategia inteligentnych specjalizacji przeznaczona jest zarówno dla regionów rozwiniętych, jak i słabo rozwiniętych [Radosevic 2017, s. xxvi; McCann 2015, ss. 17–188]
Czy podejście do tworzenia strategii inteligentnej specjalizacji w regionie o zaawansowanej gospodarce powinno różnić się od podejścia w regionie słabo rozwiniętym?	Komisja Europejska nie różnicuje wytycznych w zakresie budowania strategii inteligentnych specjalizacji ze względu na poziom zaawansowania gospodarki danego regionu (podejście <i>one size fits all</i>). Jednocześnie Gonchar, Kuznetsov i Wade [2017] argumentują, że polityka innowacyjna dla obszarów rozwiniętych powinna różnić się pod względem projektowania i implementacji od polityki dla obszarów słabo rozwiniętych (podejście <i>one size fits one</i>)
Czy inteligentne specjalizacje dotyczą jedynie działalności badawczo-rozwojowej w regionie, czy też definiują priorytetowe obszary całej gospodarki regionu?	Strategia inteligentnej specjalizacji to — z definicji — wyznaczanie priorytetów badawczo-rozwojowych, technologicznych i innowacyjnych regionu. Jednakże w ostatnich latach zaczęto używać jej ram do definiowania ogólnogospodarczych specjalizacji regionów [McCann, Ortega-Argilés 2013, s. 27]

Dylemat	Odpowiedzi na dylemat dostępne w dokumentach i literaturze
<p>Czy strategia inteligentnej specjalizacji zakłada podejście <i>top-down</i>, czy też <i>bottom-up</i> do wyłaniania specjalizacji poszczególnych regionów?</p>	<p>W założeniach strategii inteligentnej specjalizacji mówi się o wiodącej roli oddolnego procesu przedsiębiorczego odkrywania, jednak praktyka pokazuje, że w przeważającej większości wyłanianie inteligentnych specjalizacji okazuje się procesem zdominowanym przez administrację</p>
<p>Czy wynikiem wyboru inteligentnych specjalizacji ma być lista priorytetowych sektorów gospodarki regionu?</p>	<p>Strategia inteligentnej specjalizacji nie miała być zachętą do typowania branż „zwycięzców” i branż „przegranych” na poziomie regionalnym, lecz miała stymulować ciągły publiczno-prywatny proces uczenia się i odkrywania możliwych (najbardziej prawdopodobnych) ścieżek dojścia do biznesowych sukcesów i innowacyjnych przełomów autorstwa przedsiębiorców w regionie [Foray 2017, ss. 42–43]. W praktyce polskiej inteligentne specjalizacje prawie zawsze przybierały formę listy mniej lub bardziej szeroko zdefiniowanych sektorów [McCann, Ortega-Argilés 2013, s. 27; Nazarko Ł. 2014, ss. 255–256]</p>
<p>Czy wdrażanie strategii inteligentnej specjalizacji ma przyczynić się do ogólnego wzrostu produktywności w gospodarce, czy raczej do redukcji ekonomicznych i społecznych nierówności?</p>	<p>Strategia inteligentnej specjalizacji powinna odegrać znaczącą rolę we wzroście produktywności, sprostaniu społecznym wyzwaniom oraz w redukcji ekonomicznych i społecznych nierówności [Berkwitz 2017, s. xxii]</p>
<p>Czy rozwój według zasad inteligentnej specjalizacji wyklucza dywersyfikację gospodarki regionu?</p>	<p>Według Asheima, Grillitscha i Trippla [2017, ss. 73–97] koncepcje specjalizacji (inteligentnej) i dywersyfikacji nie muszą być ze sobą w konflikcie pomimo znaczeniowej przeciwstawności. Wprowadzone jest pojęcie <i>zdywersyfikowanej specjalizacji</i></p>
<p>Czy strategia inteligentnej specjalizacji dotyczy regionów czy państw?</p>	<p>Strategia inteligentnej specjalizacji dotyczy regionów, jednak z powodów niewyjaśnionych na gruncie teorii w Polsce wyznaczono też krajowe inteligentne specjalizacje [Rada Ministrów 2014]</p>

Źródło: opracowanie własne.

Zważywszy na istotność pytań postawionych w powyższej tabeli oraz wysoką niejednoznaczność (a nieraz wręcz wewnętrzną sprzeczność) istniejących odpowiedzi, nie powinny stanowić zaskoczenia różnorodne wyzwania i problemy, które stanęły przed regionami przystępującymi do tworzenia swoich strategii inteligentnych specjalizacji.

Krajowe i regionalne wyzwania przy formułowaniu strategii inteligentnych specjalizacji

Polskie województwa przyjęły bardzo zróżnicowane podejścia do identyfikacji inteligentnych specjalizacji. Wynikiem tych różnorodnych procesów były listy priorytetów — niektóre szczegółowe, inne nieprecyzyjne i bardzo ogólne [Nazarko Ł. 2014, ss. 255–257]. Na przykład w województwie lubelskim za inteligentne specjalizacje przyjęto dość ogólnie: technologie informacyjno-technologiczne, zdrowie i wellness oraz biogospodarkę. Natomiast województwo opolskie wypracowało długą listę konkretnych branż (wśród nich: przemysł drzewny, opakowania, konstrukcje stalowe). Przywołane przykłady pokazują, że trudno mówić o spójności i harmonizacji pomiędzy priorytetami poszczególnych polskich regionów. Według Marcina Piątkowskiego [2014, s. 50] wybór obszarów inteligentnej specjalizacji został w niektórych polskich województwach słabo ugruntowany merytorycznie. Argumentacja za wytypowaniem jednych a pominięciem innych obszarów była niedostateczna. Dodatkowo, nie jest jasne, jak twórcy strategii S3 w poszczególnych regionach rozumieli i rozróżniali inteligentne specjalizacje od priorytetów rozwojowych zdefiniowanych w dokumentach strategicznych oraz od dziedzin uznanych za mocne strony danego regionu [Nazarko Ł. 2014, s. 257].

Analizy wyborów dokonanych przez polskie województwa wykazały, że za inteligentne specjalizacje uznano często obszary gospodarki o względnie niskiej produktywności. Takie wybory mogą stanowić dla regionów rozwojową pułapkę, gdyż jedynie sektory o produktywności wyższej niż przeciętna mogą zapewnić przyspieszenie rozwoju (i zmniejszanie luki rozwojowej w wypadku regionów słabo rozwiniętych).

Ponadto, pomimo stosownych zapisów, nie istnieje koordynacja między inteligentnymi specjalizacjami województw a krajowymi inteligentnymi specjalizacjami wyznaczonymi w 2014 roku przez Ministerstwo Gospodarki [Rada Ministrów 2014, s. 40]. W tym kontekście postulat *inteligentnego* ulokowania wytypowanych specjalizacji w globalnych łańcuchach wartości zdaje się prosieniem o zbyt wiele [Baldwin 2016].

Warto zauważyć też, że na poziomie krajowym widoczna była dotychczas instytucjonalna rywalizacja o wiodącą rolę w procesach kreowania strategii rozwojowych (w tym związanych z koncepcją inteligentnych specjalizacji) między dwoma 'silosami': Ministerstwem Rozwoju (MR) i Ministerstwem Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW). Przejawia się to między innymi we wzajemnym ignorowaniu dokumentów wytwarzanych przez drugie ministerstwo. Zjawisko takie można było zaobserwować już w czasie realizacji Narodowego Programu Foresight „Polska 2020” (NPF) sponsorowanego przez MNiSW. Wyniki NPF zostały *de facto* przemilczane przez ówczesne Ministerstwo Gospodarki (MG). Niedługo potem MG uruchomiło alternatywny narodowy proces foresightowy

mający na celu wskazanie perspektywicznych kierunków rozwoju polskiego przemysłu (Foresight technologiczny przemysłu — InSight2030 wraz z aktualizacją wyników w kontekście krajowej strategii inteligentnej specjalizacji). W rywalizację tę wpisuje się dokument pt. *Program Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Nauki na lata 2015–2030* [Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2015], który proponuje koncentrację nakładów na działalność badawczo-rozwojową „w obszarach o największym potencjale oraz w kluczowych dla rozwoju gospodarczego i społecznego Polski”. Program stwierdza dalej, że wybór priorytetów „powinien następować z jednej strony na podstawie rzetelnej diagnozy wyzwań rozwojowych, a z drugiej jako decyzja polityczna pozwalająca na wielowymiarowość podejmowanych prac badawczych”. Fakt istnienia Krajowej Inteligentnej Specjalizacji [Rada Ministrów 2014] jest w tym dokumencie zupełnie przemilczany.

Należy mieć nadzieję, że kompetencje poszczególnych resortów zostaną doprecyzowane i polskie regionalne systemy innowacyjne nie padną ofiarą urzędniczych potyczek oraz instytucjonalnego niedowładu. Nadrzędny krajowy dokument strategiczny uchwalony w 2017 roku, *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* [Rada Ministrów 2017], również w koncepcji specjalizacji upatruje szansę na ucieczkę przed pułapką średniego dochodu. W dokumencie słowo „specjalizacja” pada aż 44 razy. Strategia zakłada budowę systemu monitorowania globalnych nisz rynkowych oraz wspierania takich specjalizacji krajowej gospodarki, które mają szansę budować globalną konkurencyjność (rysunek 3 — obok). Odnosi się wrażeńie, że — w przeciwieństwie do podejścia Komisji Europejskiej, polska strategia kładzie większy nacisk na specjalizację sektorową (branżową) na poziomie kraju, a nie regionu.

Niektóre województwa uległy swoistej pokusie zastąpienia autentycznego, partycypacyjnego procesu przedsiębiorczego odkrywania inteligentnych specjalizacji regionu przez lokalnych interesariuszy usługą konsultingową świadczoną przez zewnętrznych ekspertów. Dokumenty tak wytworzone mają w ocenie (oportunistycznie nastawionych) decydentów dwie podstawowe zalety. Po pierwsze, tworzone są według metodyki, która „sprawdziła się” w wielu innych regionach. Powielenie pewnego wypracowanego schematu daje im poczucie, że stworzony dokument będzie być może mało odkrywczy, ale przynajmniej uniknie się ryzyka związanego z „uwolnieniem” procesu i otwarciem się na interakcję regionalnych interesariuszy, którzy oddolnie mieliby wypracować konsensus wokół wizji rozwoju regionu. Po drugie, wynajęci konsultanci umieją tak opracować warstwę monitoringu i ewaluacji, aby istniało wysokie prawdopodobieństwo (a najlepiej pewność), że decydent będzie mógł po kilku latach pochwalić się zrealizowaną strategią bez względu na rzeczywisty postęp w rozwoju regionu. Stopień otwarcia na proces przedsiębiorczego odkrywania jest też słabą stroną procesów inteligentnej specjalizacji na poziomie krajowym, gdzie dominuje klasyczne podejście opierające się

Rysunek 3. Trajektoria innowacyjna według założeń narodowego systemu innowacji proponowanego w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Rada Ministrów 2017, s. 66].

na „sprawdzonych” ekspertach–naukowcach i firmach doradczych, a stare instrumenty polityki innowacyjnej i przemysłowej stara się „przemalować” tak, aby odpowiadały retoryce inteligentnych specjalizacji [Miller, Mroczkowski, Healy 2014, ss. 225–248]. Na przeszkodzie w autentycznej realizacji założeń budowania strategii inteligentnej specjalizacji stoją często głęboko zakorzenione nawyki administracji publicznej, skostniałe struktury rządowe i samorządowe, specyficzna kultura formułowania polityk, nawyki decydentów itp. [Karo, Kattel 2015; Karo, Kattel, Cepilovs 2017]. Nie jest to bynajmniej jedynie polska bolączka, co stwierdzają Maroulis i Alasdair [2017, ss. 293–318], badając fińskie, szkockie, polskie i greckie doświadczenia implementacji strategii S3.

Dynamiczne i prospektywne podejście do budowania strategii inteligentnej specjalizacji

Postulat podejścia dynamicznego i prospektywnego [Halicka 2015; 2016] do formułowania strategii inteligentnej specjalizacji zostanie zaprezentowany na przykładzie województwa podlaskiego. W tabeli 2 przedstawiono specjalizacje zapisane w dokumentach władz tego regionu. W ocenie autora proces ich wyłaniania nie uniknął pułapek, o których mowa była w poprzednich częściach artykułu.

Tabela 2. Inteligentne specjalizacji wskazane w województwie podlaskim

<p>Trzon specjalizacji</p> <p><i>Innowacje w obszarach, w których region obecnie osiąga ponadprzeciętne wyniki</i></p>	<p>Specjalizacje wschodzące</p> <p><i>Innowacje w obszarach o wysokim potencjale wzrostu</i></p>
<p>Sektor rolno-spożywczy i branże powiązane w łańcuchu wartości (np. informatyka, automatyka)</p>	<p>?</p>
<p>Sektor maszynowy i obróbki metalu, szkutnictwo oraz branże powiązane w łańcuchu wartości</p>	
<p>Ekoinnowacje i nauki o środowisku oraz branże powiązane w łańcuchu wartości (włącznie z odnawialnymi źródłami energii, energooszczędnym budownictwem i efektywnym przetwórstwem drzewa)</p>	
<p>Sektor medyczny oraz nauki o życiu oraz branże powiązane w łańcuchu wartości</p>	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Zarząd Województwa Podlaskiego 2016].

Na uwagę zasługuje fakt, że inteligentne specjalizacje zostały wyznaczone w ujęciu statycznym, tzn. są to takie sektory, które według autorów dokumentu, stanowią silne strony województwa dziś. W *Planie rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015–2020+ (RIS3)* brak jednak analiz, które próbowałyby znaleźć odpowiedź na pytanie, jakie są szanse rozwojowe dla województwa w perspektywie 2020+. W dokumencie pada termin „specjalizacje wschodzące”, jednak nie zostaje on wypełniony treścią.

Sposobem na identyfikację takich specjalizacji wschodzących, które zapewnią nadążny wzrost województwa w długim horyzoncie czasowym, jest zdaniem autora proces regionalnego foresightu technologicznego. Takie podejście spełnia bowiem postulat ujęcia **dynamicznego i prospektywnego** w kształtowaniu i realizacji polityki inteligentnych specjalizacji. W kontekście tworzenia i (nieprzerwanej) aktualizacji strategii inteligentnej specjalizacji badania foresightowe cechują się następującymi zaletami [Miles i in. 2008, ss. 19–20 ; Nazarko Ł. 2011]:

- wspomagają priorytetyzację inwestycji w obszarze nauki, technologii i innowacji,
- budują sieci i powiązania wokół wspólnej wizji,
- poszerzają wizję oraz zakres wiedzy na temat przyszłości,
- wprowadzają nowych aktorów do debaty strategicznej,
- wzmacniają mechanizmy kształtowania polityki.

Wartościowy materiał poznawczy mogący być punktem wyjścia do systematycznej refleksji nad wschodzącymi specjalizacjami województwa podlaskiego zawarty jest w opracowaniach powstałych w rezultacie realizacji projektu *Foresight technologiczny «NT FOR Podlaskie 2020»: Regionalna strategia rozwoju nanotechnologii* [Nazarko J. 2011; Kononiuk i in. 2013]. Projekt dostarcza nie tylko szczegółowej wiedzy na temat potencjału rozwoju nanotechnologii w województwie podlaskim, ale może stanowić użyteczny instruktaż metodyczny, jak za pomocą metod foresightowych budować alternatywne wizje rozwoju regionu. Konkretniej, może pomóc rozpoznać, jakie możliwe scenariusze są implikowane przez wybory poszczególnych inteligentnych specjalizacji w sytuacji rosnącej złożoności i niepewności systemów gospodarczych, społecznych i politycznych [Magruk 2017]. Projekt czerpał obficie z lokalnych i krajowych zasobów akademickich, co należy uznać za atut przedsięwzięcia [Kempton 2015]. Ponadto angażował też przedstawicieli innych grup interesariuszy (biznes, administrację państwową, organizacje pozarządowe, media), co należy wpisać w zalecany sposób wyłaniania inteligentnych specjalizacji na bazie procesu przedsiębiorczego odkrywania.

Zakończenie

W koncepcji inteligentnej specjalizacji nacisk kładziony jest na zasadę priorytetyzacji określonych technologii lub obszarów gospodarki w celu wspierania rozwoju regionu [Ejdys i Lulewicz-Sas 2013; Nazarko Ł. 2015]. W polskim kontekście, ale nie tylko, powyższa zasada przyjęła zasadniczo formę „statycznego imperatywu”, który można objaśnić stwierdzeniem: „zobacz, w czym jesteś dobry i na tym bazuj”. Jednakże, jeśli liczyć, że strategia inteligentnych specjalizacji przyczyni się do zapoczątkowania bądź przyspieszenia wzrostu w regionie, konieczne jest ujęcie dynamiczne. W ujęciu dynamicznym, strategia inteligentnych specjalizacji polega na nieustannym poszukiwaniu nowych możliwości strukturalnych przemian w regionie [Vezzani, Baccan, Candu i in. 2017, s. 27]. Metodyka takich poszukiwań nie jest przez Komisję Europejską wypracowana. Autor niniejszego tekstu postuluje, aby wykorzystać w tym celu bogaty dorobek teoretyczny i praktyczny badań foresightowych [Ejdys 2014; Nazarko J. 2014; Ejdys i Nazarko 2014].

Obserwowana aktualnie zmiana tendencji w polityce innowacyjnej i przemysłowej Unii Europejskiej, polegająca na odejściu od działań horyzontalnych na rzecz celowanego wsparcia wybranych sektorów lub obszarów gospodarczych, wynika — w opinii autora — nie tyle z przekonania o zasadności i skuteczności takiego podejścia, lecz raczej z faktu, że podejście horyzontalne nie przyniosło oczekiwanych rezultatów i trzeba spróbować czegoś innego. Trafne zdaje się w tym kontekście przywołane we wstępie określenie „eksperyment”. Polska będzie w tym eksperymencie uczestniczyć, o czym świadczyć mogą chociażby zapisy Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Skutki tego eksperymentu pozostaną nieznane przez następnych kilka lat, po upływie których będzie można podjąć pierwsze próby ewaluacji ex-post tej polityki.

Z punktu widzenia Komisji Europejskiej wymuszenie na krajach członkowskich opracowania strategii inteligentnych specjalizacji pod groźbą odcięcia dostępu do określonych funduszy przyniosło skutek w postaci formalnego opracowania tych strategii. Niekorzystnie przesunęło jednak punkt uwagi państw i regionów z realnych wysiłków (re)organizacji systemów innowacji na kwestie wypełnienia formalnych wymogów Komisji i związanych z tym procedur [Berkowitz 2017, ss. xix–xx]. Komisja Europejska, jako aktor zewnętrzny wobec danego regionu czy kraju, może odegrać ważną rolę w stymulowaniu „inteligentnych” przemian systemowych, jednak nastąpią one dopiero wtedy, gdy reorientacji ulegną cele i interesy krajowych i regionalnych interesariuszy kształtujących prawa, normy i zwyczaje. Reorientacja taka to proces długotrwały i trudno sterowalny, lecz — w przekonaniu autora — może ona zaistnieć, gdy powstaną płaszczyzny efektywnej interakcji aktorów krajowych i regionalnych

systemów innowacji. Cykliczne i partycypacyjne procesy budowania i aktualizowania strategii inteligentnych specjalizacji mogą stać się taką płaszczyzną interakcji dzięki wykorzystaniu metodyki foresightu.

Bibliografia

- Asheim B., Grillitsch M., Trippl M.** (2017), *Smart Specialization as an Innovation-Driven Strategy for Economic Diversification: Examples From Scandinavian Regions* [w:] S. Radošević, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. 73–97.
- Barca F., McCann P., Rodríguez-Pose A.** (2012), *The Case for Regional Development Intervention: Place-Based versus Place-Neutral Approaches*, „Journal of Regional Science”, Vol. 52, ss. 134–152.
- Baldwin R.** (2016), *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Berkowitz P.** (2017), *Preface by Peter Berkowitz* [w:] S. Radošević, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. xvii–xxiv.
- Ejdys J.** (2014), *Future oriented strategy for SMEs*, „Procedia Social and Behavioral Sciences” vol. 156, ss. 8–12.
- Ejdys J., Lulewicz-Sas A.** (2013), *Inteligentna specjalizacja – nowy kierunek polityki regionalnej Unii Europejskiej*, „Samorząd terytorialny”, ss. 23–33.
- Ejdys J., Nazarko Ł.** (2014), *Foresight gospodarczy – instrumentem orientacji na przyszłość*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” nr 340, ss. 651–664.
- Foray D.** (2017), *The Economic Fundamentals of Smart Specialization Strategies* [w:] S. Radošević, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. 37–50.
- Foray D., David P.A., Hall B.** (2009), *Smart Specialisation — The Concept*, Knowledge Economists Policy Brief n°9, Knowledge for Growth Expert Group, European Commission.
- Foray D., Goddard J., Beldarrain X.G., Landabaso M., McCann Ph., Morgan K., Nauwelaers C., Ortega-Argilés R.** (2012), *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, European Commission.
- Gonchar K., Kuznetsov Y., Wade I.** (2017), *Lessons for a Policy Maker From Real-Life Self-Discovery in Economies With Weak Institutions* [w:] S. Radošević, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. 225–248.

- Halicka K.** (2015), *Prospektywna analiza technologii* [w:] R. Knosala (red.), *Innowacje w zarządzaniu i inżynierii produkcji*, Oficyna Wydawnicza Polskiego Towarzystwa Zarządzania Produkcją, Opole, ss. 87–98.
- Halicka K.** (2016), *Prospektywna analiza technologii-metodologia i procedury badawcze*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Karo E., Kattel R.** (2015), *Economic development and evolving state capacities in Central and Eastern Europe: can “smart specialization” make a difference?*, „Journal of Economic Policy Reform”, Vol. 18(2), ss. 172–187.
- Karo E., Kattel R., Cepilovs A.** (2017), *Can Smart Specialization and Entrepreneurial Discovery be Organized by the Government? Lessons from Central and Eastern Europe* [w:] S. Radosevic, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. 269–292.
- Kempton L.** (2015), *Delivering smart specialization in peripheral regions: the role of Universities*, „Regional Studies, Regional Science”, Vol. 2(1), ss. 489–496.
- Komisja Europejska** (2010), *Polityka regionalna jako czynnik przyczyniający się do inteligentnego rozwoju w ramach strategii Europa 2020*, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, SEC (2010) 1183, COM (2010) 553 final.
- Komisja Europejska** (2014), *Strategie innowacji krajowych/regionalnych na rzecz inteligentnej specjalizacji (RIS3)*.
- Kononiuk A., Gudanowska A., Nazarko J.** i in. (2013), *Kierunki rozwoju nanotechnologii w województwie podlaskim. Mapy. Marszruty. Trendy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Magruk A.** (2017), *Concept of uncertainty in relation to the foresight research*, „Engineering Management in Production and Services”, Vol. 9 No. 1, ss. 46–55.
- Maroulis N., Alasdair R.** (2017), *From Strategy to Implementation: The Real Challenge for Smart Specialization Policy* [w:] S. Radosevic, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. 293–318.
- McCann P.** (2015), *The Regional and Urban Policy of the European Union*, Edward Elgar, Cheltenham, Northampton.
- McCann P., Ortega-Argilés R.** (2013), *Smart specialization, regional innovation systems and EU cohesion policy* [w:] M. Thissen, F. van Oort, D. Diodato, A. Ruijs, *Regional Competitiveness and Smart Specialization in Europe. Place-based Development in International Economic Networks*, Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, ss. 23–32.
- Mieszkowski K., Kardas M.** (2015), *Facilitating an Entrepreneurial Discovery Process for Smart Specialisation. The Case of Poland*, „Journal of Knowledge Economy”, Vol. 6 No. 2, ss. 357–384.

- Miles I., Cassingena Harper J., Georghiou L., Keenan M., Popper R.** (2008), *The Many Faces of Foresight* [w:] L. Georghiou, J. Cassingena Harper, M. Keenan, I. Miles, R. Popper (eds.), *The Handbook of Technology Foresight. Concepts and Practice*, Edward Elgar Publishing Inc., Northampton.
- Miller M., Mroczkowski T., Healy A.** (2014), *Poland's innovation strategy: how smart is 'smart specialization'?*, „International Journal of Transitions and Innovation Systems” 3(3), ss. 225–248.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego** (2015), *Program Rozwoju Szkolnictwa Wyższego i Nauki na lata 2015–2030*.
- Nazarko J.** (2011), *Kształtowanie polityki proinnowacyjnej regionu np. foresightu technologicznego «NT FOR Podlaskie 2020»*, „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 2(50), ss. 241–251.
- Nazarko J.** (2014), *Regionalny foresight gospodarczy. Scenariusze rozwoju innowacyjności mazowieckich przedsiębiorstw*, Związek Pracodawców Warszawy i Mazowsza, Warszawa.
- Nazarko Ł.** (2011), *Istota foresightu i jego percepcja w Polsce*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” nr 4(52), ss. 224–234.
- Nazarko Ł.** (2014), *Inteligentne specjalizacje polskich regionów — przyczynek do ewaluacji*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, Tom XV, Zeszyt 8(1), ss. 247–262.
- Nazarko Ł.** (2015), *Polityka innowacyjna — inteligentny interwencjonizm?*, „Optimum. Studia Ekonomiczne” nr 1(73), ss. 85–96.
- Piątkowski M., Szuba T., Wolszczak G.** (2014), *Review of national and regional research and innovation strategies for smart specialization (RIS3) in Poland*, World Bank Group, Washington, DC.
- Rada Ministrów** (2014), *Krajowa Inteligentna Specjalizacja (KIS)*, załącznik 4 do Programu Rozwoju Przedsiębiorstw do 2020 r. (Załącznik do Uchwały Rady Ministrów z dnia 8 kwietnia 2014).
- Rada Ministrów** (2017), *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r.
- Radosevic S.** (2017), *An Overview* [w:] S. Radosevic, A. Curaj, R. Gheorghiu i in. (red.), *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*, Elsevier, London–San Diego–Cambridge–Oxford, ss. xxv–xxx.
- Vezzani A., Baccan M., Candu A. i in.** (2017), *Smart Specialisation, seizing new industrial opportunities. JRC Technical Report*, European Commission, Luxembourg.
- Gonzalez A.V., Mack E.A., Flores M.** (2016), *Industrial Complexes in Mexico: Implications for Regional Industrial Policy Based on Related Variety and Smart Specialization*, Regional Studies.
- Zarząd Województwa Podlaskiego** (2016), *Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015–2020+*, załącznik do Uchwały Nr 120/1431/2016 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 1 marca 2016 r.